בס"ד,

דפי עיון במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.
וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ.מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.נ.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

פרשת שמיני

א. כלי יקר.

פרק ט' פסוק ג':

[ג] **וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר.** מַה שֶּׁצִּוָּה מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן שֶׁיְּדַבֵּר אֶל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא צִוָּה הוּא בְּעַצְמוֹ לָהֶם, לְפִי שֶׁרָצָה מֹשֶׁה לְהַרְאוֹת לְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁאַהֲרֹן נָקִי מִן חֵטְא הָעֵגֶל, דְּאִם לֹא כֵּן אֵיךְ יְצַוֶּה הוּא לָהֶם קְחוּ לָכֶם עֵגֶל לְכַפָּרָה, וַהֲרֵי יֹאמְרוּ לוֹ טֹל קוֹרָה וְכוּ'. אוֹ יִהְיֶה פֵּרוּשׁוֹ עַל דֶּרֶךְ "קְשֹׁט עַצְמְךָ תְּחִלָּה" וְכוּ' (בבא בתרא ס:), לְפִיכָךְ מִתְּחִלָּה "קַח לְךָ עֵגֶל בֶּן בָּקָר" - לִקְשֹׁט אֶת עַצְמְךָ תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ "וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר" - שֶׁיִּתְקַשְּׁטוּ גַּם הֵמָּה, וְאָז גַּם הֵמָּה יְכוֹלִין לִקְשֹׁט אֲחֵרִים, וְזֶהוּ לְשׁוֹן "לֵאמֹר".

קְחוּ שְׂעִיר עִזִּים לְחַטָּאת. לְכַפָּרָה עַל מַה שֶּׁדִּבְּחוּ זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִים. לָכֵן נֶאֱמַר "לִזְבֹּחַ לִפְנֵי ה'", וְלֹא לַשְּׂעִירִים כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשׂוּ בַּזְּבִיחָה לָעֵגֶל, כָּאָמוּר. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים דָּרְשׁוּ: מָה רָאוּ יִשְׂרָאֵל לְהָבִיא יוֹתֵר מִן אַהֲרֹן? אֶלָּא אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: אַתֶּם יֵשׁ בְּיֶדְכֶם מִתְּחִלָּה, וְיֵשׁ בְּיֶדְכֶם מִסּוֹף. בִּתְחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים" (בראשית לז,לא); בַּסּוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "עָשׂוּ לָהֶם עֵגֶל מַסֵּכָה" (שמות לב,ח); יָבוֹא שָׂעִיר וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה שָׂעִיר, יָבוֹא עֵגֶל וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה עֵגֶל. אֲבָל אַהֲרֹן לֹא הָיָה לוֹ חֵלֶק כִּי אִם בָּעֵגֶל. עַד כָּאן (תורת כהנים ויקרא ט,ג). וְיֵשׁ לְדַקְדֵּק, לָמָּה הוֹצִיא אֶת אַהֲרֹן מִכְּלַל מַעֲשֵׂה דִּשְׂעִיר עִזִּים, וַהֲלֹא גַּם לֵוִי הָיָה בַּמַּעֲשֵׂה הַהוּא, וְאַדְּרַבָּא, שֶׁהָיָה לוֹ חֵלֶק גָּדוֹל בַּמַּעֲשֵׂה הַהוּא יוֹתֵר עַל אָחִיו, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִּׁ"י עַל פָּסוּק "שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים" (בראשית מט,ה).

וְעוֹד, לָמָּה הִזְכִּיר לְשׁוֹן קֹדֶם וְסוֹף? הָיָה לוֹ לוֹמַר: אַתֶּם יֵשׁ בְּיֶדְכֶם שְׁתֵּי עֲבֵרוֹת, וְלָמָּה תָּלָה הָעָוֹן בְּמֻקְדָּם וּמְאֻחָר? וְעוֹד, מָה עִנְיַן כַּפָּרַת שְׂעִיר עִזִּים לְכַפָּרַת עָוֹן הָעֵגֶל? גַּם פְּסוּק "וַיִּקְרְבוּ כָּל הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי ה'" צָרִיךְ בֵּאוּר, כִּי לֹא פֹּרַשׁ בּוֹ לְהֵיכָן קָרְבוּ. וּמַהוּ שֶׁאָמַר: "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ", מַה יַּעֲשׂוּ עוֹד נוֹסָף עַל מַה שֶּׁכְּבָר עָשׂוּ?

וְהַקָּרוֹב אֵלַי לוֹמַר בְּהָתֵּר סְפֵקוֹת אֵלּוּ, שֶׁבַּעַל מִדְרָשׁ זֶה סוֹבֵר שֶׁהָא בְּהָא תַּלְיָא, שֶׁאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁל "וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים" הָיָה סִבָּה גַּם לְמַעֲשֵׂה עֵגֶל, יַעַן כִּי מֵהַיָּדוּעַ שֶׁמִּדַּת הַקִּנְאָה שֶׁהָיְתָה בַּאֲחֵי יוֹסֵף גָּרְמָה לָהֶם אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁל "וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים", וּמֵאָז נִשְׁתָּרְשָׁה בְּתוֹכָם מִדַּת הַקִּנְאָה לְדוֹרוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "כִּי קִנְאַת בֵּיתְךָ אֲכָלָתְנִי" (תהלים סט,י), הִיא קִנְאַת בֵּית יִשְׂרָאֵל הַמְּצוּיָה בֵּין יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַדּוֹרוֹת יוֹתֵר מִבְּכָל הָאֻמּוֹת, עַד שֶׁיָּצָא הָעֵגֶל הַזֶּה מִתּוֹךְ שֶׁרַבִּים קִנְּאוּ בְּמֹשֶׁה בַּמַּחֲנֶה בְּקֹרַח וַעֲדָתוֹ, וְכֵן בְּאוֹתוֹ זְמַן רַבִּים קִנְּאִים פָּגְעוּ בּוֹ, וְזֹאת תּוֹרַת הַקִּנְאוֹת לַחֲשֹׁב עָלָיו עֲלִילוֹת דְּבָרִים לֵאמֹר: "כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ לֹא יָדַעְנוּ מֶה הָיָה לוֹ" (שמות לב,ב), כְּדֵי לִפְרֹק עֻלּוֹ מֵעֲלֵיהֶם וּלְמַנּוֹת עֲלֵיהֶם הָעֵגֶל הַזֶּה, הָעָצֵב נִבְזֶה הָאָחוּז בְּחַבְלֵי בּוּז, כִּי הַקִּנְאָה הַמְּסַבֶּבֶת פֵּרוּד הַלְּבָבוֹת הִיא שֶׁעָמְדָה לָהֶם שֶׁנִּפְרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו, כִּי בִּטְּלוּ מִצְוַת וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ. וְזֶהוּ הַחֵטְא הַקֹּדֶם הַמְּסַבֵּב גַּם הַמְּאֻחָר, שֶׁלַּסּוֹף פָּנוּ עֹרֶף גַּם אֶל ה' וּבִטְּלוּ מִצְוַת "וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". וּמִטַּעַם זֶה אָמְרוּ רַז"ל, (בראשית רבה לח,ו) שֶׁכָּל זְמַן שֶׁשָּׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ עוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה הַנַּח לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "חָבוּר עֲצַבִּים אֶפְרָיִם הַנַּח לוֹ" (הושע

שמיני

שאלות

1. על איזה קושי אפשרי עונה פרשנו בקטע הראשון?
2. מה מטריד את פרשנו בבואו לפרש את הקטע השני?
3. בקטע השלישי עונה פרשנו על קושיותיו הקודמים, איך הוא קושר את הדברים יחד?
4. מה כוונתו לאידת "הקנאה" עליה הוא מדבר?
5. איך הוא מרחיב את הבנת מידה זו וקובע את חומרתה הרבה?

* * *

ב. אור החיים.

פרק ט׳ פסוק ה׳:

ח) וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל הַמִּזְבֵּחַ. יִרְמֹז לְדִבְרֵיהֶם ז״ל שֶׁאָמְרוּ (יְרוּשַׁלְמִי מַכּוֹת פ״ב ה״ו) שֶׁאֲלוּ לַנְּבוּאָה חוֹטֵא מָה עָנְשׁוֹ אָמְרָה הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת הִיא תָּמוּת, וּלְצַד רַחֲמֵי ה׳ אָמַר יָבִיא קָרְבָּן, שֶׁעִקַּר מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּן הוּא מַחְשֶׁבֶת הַמַּקְרִיב כִּי הוּא הַחַיָּב בְּכָל הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בַּקָּרְבָּן הַהוּא לִזְבֹּחַ וּלְהַשְׁלִיךְ עַל הָאִשִּׁים וְהָיְתָה לוֹ מַחְשֶׁבָה זוֹ לְכַפָּרָה, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל הַמִּזְבֵּחַ פֵּרוּשׁ הוּא עַצְמוֹ הֵכִין לְשׁוּם אֶשֶׁם נַפְשׁוֹ, וְקָרַב לַמִּזְבֵּחַ פֵּרוּשׁ לִזְבִיחָה לָאִשִּׁים, וְעֲשָׂה הַשְּׁחִיטָה בִּמְקוֹמוֹ לָעֵגֶל לְצַד רַחֲמֵי ה׳ שֶׁנִּתְרַצָּה לְהָבִיא חֲלִיפָתוֹ:

וָרָאִיתִי לְתֵת לֵב בָּעִנְיָן לְפִי מַה שֶׁקָּדַם לָנוּ (תַּנְחוּמָא שׁוֹפְטִים) כִּי נִשְׁבַּע ה׳ לְהַעֲמִיד הָעוֹלָם וּבְרוּאָיו בְּמִשְׁפָּט, וְכָל הָאוֹמֵר הקב״ה וַתְּרָן יִוַּתְּרוּ בְּנֵי מֵעָיו (יְרוּשַׁלְמִי שְׁקָלִים פ״ה ה״א), אִם כֵּן אִם הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת מִשְׁפָּטָהּ הִיא תָּמוּת כְּמַאֲמַר הַנָּבִיא (יְחֶזְקֵאל י״ח ד׳) אֵיךְ יָבִיא קָרְבָּן וְיִפָּטֵר, וְנִרְאֶה כִּי טַעַם נָכוֹן יֵשׁ בַּדָּבָר עַל פִּי הַמִּשְׁפָּט, כִּי כְּשֶׁהָאָדָם חוֹטֵא אֵין בְּחִינָתוֹ בְּחִינַת אָדָם, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז״ל (סוֹטָה ג׳.) אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנְסָה בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, וְנַעֲשֶׂה בְּהֵמָה וּבְיוֹם שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה רוּחַ הִיא בָּאֱנוֹשׁ וְעָלָה מִמַּדְרֵגַת בְּהֵמָה לְמַדְרֵגַת אָדָם, הָאֵם רָאוּי הוּא לְהָמִית אָדָם זֶה תַּחַת בְּהֵמָה, לָזֶה יָבִיא דֵּגֶמֶת הַחוֹטֵא שֶׁהוּא בְּהֵמָה וְיִשְׁתַּתֵּף עִמָּהּ בְּצַעַר הַחוֹשֵׁב כִּי רָאוּי הוּא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מִשְׁפָּט זֶה, וּכְפִי זֶה חֵלֶק רוּחַ הַמַּרְגִּישׁ הוּא מַצִּיל אֶת הָאָדָם בְּהֶעָרָה זוֹ, וְהוּא מַה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תְּהִלִּים ל״ו) אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה׳ כִּי חֵלֶק הַבְּהֵמִי שֶׁבָּאָדָם בְּהִצְטָרְפוּתוֹ עִם הָאָדָם שֶׁהִיא בְּחִינַת הַהַשְׂכֵּל נוֹשֵׁעַ בּוֹ פֵּרוּשׁ לְצַדּוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵעָנֵשׁ וְהוּא אֵינוֹ רָאוּי לֵעָנֵשׁ, וּבָזֶה אֲפִלּוּ בְּדִין הַקָּרְבַּת הַקָּרְבָּן בְּעַד הַחֵטְא הוּא עַל קַו הַמִּשְׁפָּט, כְּאוֹמְרוֹ (שָׁם) מִשְׁפָּטֶיךָ תְּהוֹם רַבָּה אָדָם וּבְהֵמָה תּוֹשִׁיעַ ה׳:

שאלות

1. קרא שוב את הפסוק. איך "ראוי לדבריהם?"
2. בקטע השני מרחיב פרשנו להסביר שבעצם זה לא דיון שולא כי אם דרך הסבר נאותה, איך?
3. מתי ואיך האדם מתהפך ונעשה כאין בהמה ואח"כ חוזר והופך לאדם?
4. איך - לפי זה - מבין פרשנו את הפסוק המצוטט מתהילים?

* * *

ג. רש"ר הירש.

פרק ט׳ פסוק כג׳:

(כג) ויבא משה וגו׳. מטרת בואם אל אוהל מועד לא נתבארה בכתוב. אם נעיין רק במה שמפורש במקרא, נראה, שהביאה והיציאה הכינו את הברכה; ואילו הברכה הכינה את היראות כבוד ה׳. ואולי יש משום אמת בדברים הבאים: המשכן נתקדש, והכהנים והעם הקריבו את קרבנם; וכבר הובטח לעם, ששכינה תתגלה לו כתוצאה מכך; ותיחתם הברית של השראת שכינה בישראל — בזכות המקום שהוכן לתורה. אולם שכינה לא נתגלתה מיד לאחר הקרבת הקרבן. אילו אירע כן, היתה אמונת הבל אלילית יכולה לעלות על הדעת: כאילו יש סגולה מיסתורית במעשי הקרבן, הפועלת בקסם מאגי על האל — ומביאה לידי התגלותו בכעין סיבתיות פיסית; והן זו אמונה שאיננה רחוקה מהכזב האלילי. אך לא כן הוא; כי האל היחיד, האישי והחופשי הבטיח ברצונו להתגלות לעם;

והוא הבטיח כן לא בזכות הקרבן, אלא בזכות ההתמסרות המתבטאת בקרבן. משום כך אתה מוצא: כבר הוקרבו הקרבנות; וכבר בירך אהרן את העם, שיפרח כל רכושו החומרי והרוחני, ויושם בו שלום מאת ה׳ — על־ידי ברכה ושמירה, חֵן ואור פנים; והן כל זה כאחד הוא תוצאה של הבטחת „ושכנתי בתוכם". אך עדיין לא נתגלתה שכינה. אלא תחילה נכנסו משה ואהרן אל המקום, שהושלם עתה להיות אוהל מועד; שם הובטח לעם, שה׳ „ייוועד לו"; והבטחה זו בוטאה על־פי ה׳ על־ידי ארון, שולחן, מנורה ומזבח הקטורת במשכן הכרובים; וזה הרעיון המתבטא באלה: כל מקום שהתורה מוצאת לה מקום — ביציבות נאמנה ובחיים רעננים, כל מקום שעושרו ורוחו של העם מוקדשים לתורה — עד שכלל כל החיים עולים בריח ניחוח לה׳ — שם יורדים הכרובים מאת ה׳, ושכינה מתגלה בברכה ובשמירה. ומשנתמלא ליבם ברעיון אוהל מועד, חזרו ויצאו אל העם ובירכו אותו ברוח זו; הווה אומר: איחלו לעם, שרעיון אוהל מועד יתגשם בהם ועל ידם; ואכן הוא התגשם: וירא כבוד־ה׳ אל־כל־העם וגו׳!

שאלות

1. איך מבין פרשננו את בואם ויציאתם וברכתם של משה ואהרון כאן ומה מטרתם?
2. מאיזו סיבה רוצה פרשננו להציגנו כאן?
3. "לא בזכות הקרבן אלא בזכות ההתמסרות המתבטאת בקרבן" התוכל להסביר ולהרחיב?
4. מתי ואיך יתקיים: "ושכנתי בתוכם"?
5. "השכינה מתגלה בברכה ובשמירה" מה הכוונה ואיך זה נעשה?
6. מהו ריצוי אלהי המועדי?

* * *

ד. המהר"ל מפראג.

פרק י' פסוק ג':

בתוך הצדיק שוכנת שכינה ובכך דומה הוא לבית המקדש

מיתת הצדיק, אומרת הגמ' (במסכת ראש השנה דף י"ח) שקולה כשריפת בית המקדש. הגמ' משוה את הצדיק לבית המקדש. מהו המכנה המשותף ביניהם?

אומר המהר"ל שהצדיק דומה לבית המקדש בשני תחומים:

א. בית המקדש נבדל ונעלה מכל העולם וכך האדם הרוחני נבדל ונעלה **מכל הנבראים.**

ב. בית המקדש הוא משכן לשכינה וכך האדם הרוחני גם הוא **משכן לשכינה.** וככל שהאדם נעלה יותר וככל שנשמתו מרוממת יותר כך ניתן יותר לומר שהשכינה שורה בתוכו והוא משמש כעין **משכן קטן** לשכינה.

וכך לשון המהר"ל במקורה:

> בית המקדש דומה לאדם. כשם שבית המקדש נבדל (נעלה) מכל העולם כך האדם **נבדל מכל הנבראים** התחתונים. (וכמו כן) האדם הוא **משכן שכינה**, (שהרי נברא בצלם אלוקים) כמו **בית המקדש** (שהוא משכן לשכינה).
> (חידושי אגדות א' ע' כ"ה)

הנקודה המענינת והבולטת במהר"ל היא שבעצם כל אדם המתעלה במעלות התורה הוא כעין משכן קטן אשר **בתוכו** שורה שכינה! והצדיק הגמור דומה ממש לבית המקדש! ולכן "שקולה מיתת הצדיקים כשריפת בית אלוקינו".

שאלות

1. איך ובמה דומה הצדיק לבית המקדש?
2. איך ניתן להגיע למדרגה זו?
3. במה דומה מיתת הצדיק הנאמר לשריפת המקדש?

* * *